

İğdır'da Kadın Bir Sınıkçı ve Uygulamaları*

A Female Bonesetter and Her Practices in İğdır

Oğuz Doğan¹¹Dr. Öğr. Üyesi, İğdır Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/ Türk Halk Bilimi Bilim Dalı<https://orcid.org/0000-0002-7752-8378>

ÖZET

Amaç: Araştırmanın amacı, İğdır ili halk hekimliği içerisinde faaliyet gösteren kadın bir sınıkçının, kırık çıkık tedavisinde kullandığı teşhis ve tedavi yöntemlerini sistematik bir şekilde incelemektir. Yapılacak çalışmayla birlikte halk hekimliği alanında yer alan ve nesilden nesile aktarılan bu özel tedavi pratiğinin, toplumsal açıdan yerinin belirlenmesi hedeflenmektedir. Ayrıca geleneksel sağlık uygulamalarının kültürel miras açısından değerinin anlaşılması da amaçlanmaktadır. Bu çalışma ile Anadolu'da halk hekimliği kapsamında varlığını sürdüren sınıkçılık İğdır ölçeğinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Yöntem: Çalışma, 10. 06. 2023 tarihinde sınıkçı olarak bilinen bir kadın halk hekimiyle, yönlendirilmiş görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Görüşme sürecinde sınıkçıya, el aldığı kişi, kırık çıkık vakalarındaki teşhis ve tedavi yöntemlerini uygulama şekli, tedavi sürecinde kullandığı özel ilaç ve araçlar hakkında sorular yöneltilmiştir. Görüşme süreci, katılımcının onayı alınarak kaydedilmiştir. Ayrıca, çalışmanın kapsamına uygun olarak 10.06.2023- 15.06.2023 tarihi arasında sınıkçının çalışma mekânına ziyaretler gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: Sınıkçının, kırık çıkık teşhis ve tedavisinde geleneksel uygulamalar gerçekleştirdiği bulgusu ortaya çıkmıştır. Yapılan görüşmelerde, sınıkçının tedavi sürecinde ellerindeki hislerinden hareketle "karasakız" adını verdiği özel bitkisel karışımı ve kendi ürettiği atelleri, tedavinin farklı aşamalarında kullandığı gözlemlenmiştir. Bu bulgular, geleneksel yöntemlerin modern yaşamda hâlâ önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Sonuç: Sınıkçı, tedavilerini belli kurallar dâhilinde gerçekleştirmekte olup bunlardan olumlu sonuçlar elde ettiğine inanmaktadır. Günümüzde modern tıbbın gelişmesine karşılık insanların hatta bazı durumlarda hayvanların, kadın sınıkçıya tedavi amaçlı olarak getirildiği tespit edilmiştir. Bu tespitten hareketle, sınıkçının atalarından miras aldığı ileri sürdüğü uygulamaların günümüzde hâlâ varlığını sürdürmesi ve bunların kaydedilerek sistematik bir şekilde incelenmesi, halk hekimliği ile modern tıp arasındaki bağlantının gelişmesi açısından oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Kırık- Çıkık, Sınıkçı, İğdır, Kadın, Geleneksel Tıp

ABSTRACT

Objective: The aim of this research is to systematically examine the diagnostic and treatment methods used by a female bone setter operating within the folk medicine of İğdır. The study seeks to define the societal position of this unique treatment practice, which is passed down through generations in the realm of folk medicine. Additionally, understanding the value of traditional health practices in the context of cultural heritage is intended. This study evaluates the bone-setting practice, which continues to exist in the scope of folk medicine in Anatolia, on the scale of İğdır.

Method: The study was conducted using a directed interview technique with a known female folk healer, a bone setter, on 10.06.2023. During the interview, questions were directed to the bone setter regarding her practices, the methods she used for diagnosing and treating fractures and dislocations, and the specialized medicines and tools she employed during the treatment process. The interview was recorded with the participant's consent. Furthermore, visits to the bone setter's workspace were made between 10.06.2023 and 15.06.2023 in line with the study's objectives.

Findings: It was determined that the bone setter performed traditional practices in the diagnosis and treatment of fractures and dislocations. Through the interviews, it was observed that, based on the sensations in her hands, the bone setter used a special herbal mixture called "karasakız" and splints she produced herself during different stages of the treatment. These findings indicate that traditional methods still play a significant role in modern life.

Conclusion: The bone setter believes she achieves positive results by adhering to specific rules during treatments. Despite advancements in modern medicine, it was noted that both people and, in some cases, animals, are still brought to the female bone setter for therapeutic purposes. Given this observation, it is crucial to record and systematically study the practices that the bone setter claims to have inherited from her ancestors. This will significantly contribute to the evolving relationship between folk medicine and modern medicine.

Keywords: Fractures- Dislocations, Bonesetter, Female, İğdır, Traditional Medicine

*Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi 2023;13(3):672-680

DOI: 10.31020/mutfd.1325606

e-ISSN: 1309-8004

Geliş Tarihi – Received: 11 Temmuz 2023; Kabul Tarihi - Accepted: 28 Ağustos 2023

İletişim - Correspondence Author: Oğuz Doğan <doganoguz32@gmail.com>

Etik Kurul Onayı: İğdır Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığı (Tarih: 09/06/2023, Sayı: E-37077861-900-103571)

Giriş

İnsanların, yaşamı deneyimlemeye başlamasıyla birlikte hastalık ve sağlık gibi önemli kavramlar da zamanla belirginleşmeye başlamıştır. Devamlılık algısı içinde yaşama tutunmaya çalışan insan, sağlıklı kalmak ve hastalıklarla mücadele etmek için çeşitli yöntemler geliştirmeye gayret etmiştir. Zira tarihsel bağlam içerisinde incelendiğinde ilk tıbbi müdahâlelerin fiziki yaralanmalar ve doğum olaylarıyla ilişkili olduğu görülecektir. Yaşamsal deneyimlerine sarılan ilk insanlar, yaralanan veya hastalanan kişilere şifa olmak için deneme yanılma yoluyla buldukları ilkel cerrahi işlemlerle müdahâle etmeye çalışmışlardır. Bahse konu bu ilkel cerrahi işlemler arasında yaraların temizlenmesi, kırık kemiklerin yerine oturtulması, kanamaların durdurulması gibi müdahâleleri saymak mümkündür.¹ Deneme yanılma sonucu elde edilen bu bilgi birikimi, zamanla hem kişinin kendi sağlığını koruma hem de toplumun sağlık sorunlarına çözüm bulma amacıyla kullanılmıştır. Özellikle bu süreçte “halk hekimi” denilen kişiler ortaya çıkıp kalıplaşmış ve yaygınlaşmış tedavi yöntemleri geliştirmişlerdir.² Böylelikle ideal yaşam şartlarına erişme arzusu içinde olan insanoğlu, tarihsel süreç içerisinde geliştirmeye çalıştığı tedavi yöntemleriyle halk tıbbının ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Sever, halk tıbbını; toplumun kendi çabalarıyla çeşitli hastalıkları teşhis etme ve tedavi etme amacıyla benimsediği süreçleri ve uygulamaları içeren bir kavram olarak açıklamaktadır. Ayrıca halk tıbbının, toplum tarafından maddi ve manevi bozukluklara karşı geliştirilen çözümleri kapsadığı ve mitik dönemlerden günümüze kadar uzandığını belirtmektedir. Bunun yanında halk hekimi/şifacısını da toplum içinde maddi ve manevi açıdan en bilge ve saygın kişi olarak değerlendirmektedir. Sözü edilen kişi, hastalıkları ve bozuklukları teşhis etme yeteneğine sahip olup bu hastalıkların ve bozuklukların kökenini belirleyebilmektedir. Halk hekimi, çeşitli ilaçlar kullanarak tedavi etme veya geleneksel bilgi ve uygulamalara dayanarak pratikler uygulama becerisine sahiptir.³

Anadolu’da folklorik tıp (geleneksel tıp, halk tıbbı) uygulamaları insanların hastalıklarla mücadele etmek için başvurdukları önemli temel alanlardandır. Bu açıdan Anadolu, zengin folklorik değerlere sahip olup halkın nesiller boyunca ilkel veya gelişmiş düzeydeki iyileştirme yöntemlerini geleceğe aktardığı önemli bir coğrafya olmuştur. Aktarımların odak noktasında yer alan temel anlayış ise halkın dertlerine çözüm bulma amacından kaynaklanmaktadır.⁴ Bu geleneksel yaşam anlayışı, deneme yanılma yolundan bilimselliğe doğru bir yolculuğa işaret eden tıbbi uygulamaları da içermektedir. Zira söz konusu alanda hastalık, rahatsızlık ve olumsuzluklarla mücadele; binlerce yıllık birikime dayanan bilgi ve deneyimle gerçekleştirilmiştir.⁵ Geçmiş açısından mitik bir derinliğe sahip olan bu folklorik tıp, Orta Asya’da kamlar/şamanlar, emçiler ve otacılar gibi kişiler aracılığıyla şekillenerek Türkler tarafından Anadolu’ya taşınmıştır. Bu geçiş sürecinde İslam etkisi, yeni coğrafi koşullar ve farklı kültürlerle etkileşim, Türk halk hekimliğinin çeşitlilik kazanmasına ve gelişmesine katkıda bulunmuştur. Türk halk hekimliği, çeşitli uzmanlık alanlarına sahip halk hekimlerinden oluşan bir yapıyla birlikte faaliyet göstermektedir. Bu hekimler; ocak, izinli, aktar/attar, kocakarı, üfürükçü, bakıcı, alcı, kırık çıkıkçı, seyikçi, abdal, cindar, çentici/çendçi, parpıcı, sığamacı, kelci, sülükçü, hacamatçı gibi çeşitli isimlerle anılmaktadır. Her bir halk hekimi, belirli hastalıklar veya sağlık sorunları üzerine çalışmakta ve bilgi birikimlerini nesiller boyunca aile içinde aktarmaktadır.⁶ Uzun bir zaman aralığında gelişen sosyolojik değişim ve dönüşümler Anadolu’da “ocak” kavramının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Fiziksel ve ruhsal manada sağlığına kavuşmak isteyen kişilerin başvurduğu ocaklar, bu aşamada önemli toplumsal kurumları olmuştur. Nitekim Anadolu halk hekimliği kapsamında tedavi edilen hastalıkların sayısı kadar da ocak mevcuttur. Bazı ocaklarda çeşitli hastalıkların tedavisine yönelik hizmetler sunulmakla birlikte öncelikli olarak el alacak kişilerin belirli hastalık alanlarında uzmanlaşmaları da önem arz etmektedir. Ocaklılar; elde ettikleri özel bilgileri, genellikle aile fertlerine “el alma/el verme” usulüyle aktarmakta ve bu şekilde ocaklık geleneğinin aynı aile içerisinde nesilden nesile devamını sağlamaktadır. "Ocaklı" olabilme, soy bağı veya ocak sahibi aile bireylerinden biriyle evlilik yapma gibi iki temel koşulu gerektirmektedir.¹ El alarak belirli bir alanda halk hekimliği icra eden kişilerden bazıları da Türk toplumunda sınıkçı olarak adlandırılmaktadır. Sınıkçılar, daha çok iskelet sisteminin

farklı bölgelerinde meydana gelen kırıklar, deformasyonlar ve eklemlerin yerinden çıkması gibi travmatik hâllerde geleneksel bilgi veya yöntemlerine başvuran kişilerdir. İnsanların sınıkçılara başvurmasını şekillendiren olayların başında çevresel etkileşim ve kültürel arka plan gelmektedir. Sözü edilen bu halk hekimleri, doğadan elde ettikleri bitkisel ve hayvansal ürün veya atalarından aldıklarını iddia ettikleri enerji aktarımıyla kendilerine başvuran kişileri tedavi etmeye çalışmaktadır. Sınıkçılar toplumun sağlık ihtiyacını karşılamaının yanında aynı zamanda kültürel bir değer olma özelliğine de sahiptir.⁷

Gereç ve Yöntem

Bu çalışma İğdır il merkezinde ikamet eden ve yirmi sekiz yıl boyunca aralıksız bir şekilde sınıkçılık yapan S.E.'nin kendisine çeşitli rahatsızlıklarla başvuran kişilere uyguladığı teşhis ve tedavileri konu almaktadır. Lise mezunu olan S.E., yaşamını İğdır'da sürdürmeye ve hastalara bu yörede yararlı olmaya çalışmaktadır. Anadolu halk hekimliği geleneğinde ocaklıların yetişmesinde öne çıkan iki farklı yöntem bulunmaktadır. Birinci yöntem, aile içinde bir ocaklıdan gelen tedavi yeteneğinin kan bağıyla yeni nesillere aktarılmasıdır. Bu durumda ocaklı büyüklerden biri, aile içinde bu geleneği sürdüreceği olan birine eğitim ve öğretim vermektedir. Böylelikle aile içindeki bilgi ve yetenek, bir kuşaktan diğerine geçmektedir.⁸ Çalışma kapsamında tedavi ve teşhislerine yer verilen kadın sınıkçı, babasından aldığı el (icazet) ile geleneksel anlamda kırık çıkıkları tedavi etmektedir. Sınıkçı 10.06.2023 ve 15.06.2023 tarihleri arasında iş yerinde ziyaret edilmiştir. Kadın sınıkçıyla yapılan görüşmelerde güven ortamının sağlanabilmesi için azami düzeyde önem gösterilmiştir. Bu doğrultuda, görüşmelere başlanılmadan önce İğdır Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan (Tarih: 09.06.2023 Sayı:2023/11, E-37077861-900-103571) gerekli izin alınarak Helsinki Bildirgesi'nin ilkelerine bağlı aşamalar takip edilmiştir. Ayrıca ziyaret aralıklarında sınıkçının yaptığı teşhis ve tedaviler kendisinden ve hastalardan sözlü izinler alınarak kayıt altına alınmıştır. Bunun dışında kişisel bilgilerin korunması kapsamında çalışmada kişinin sadece ad ve soyadının baş harfleri verilmiştir. Aynı zamanda çalışmanın kaynak kişisi olan kadın sınıkçıyla ilgili derlenen bütün bilgiler, dijital ortama aktarılmış ve gerekli görüldüğü durumlarda paylaşılacak üzere muhafaza altına alınmıştır. Sınıkçının tedavi esnasında yaptığı bazı uygulamaların video kayıtları, incelenmesi için bağlantı linkleri oluşturularak çalışmanın sonuna eklenmiştir. Derleme işleminden önce kaynak kişi ve hastalara, yapılacak çalışma hakkında bilgiler verilmiştir. Derleme kapsamında sınıkçı olan kaynak kişiye yarı yapılandırılmış sorular sorulmuştur. Sorulan soruların dışında yapılan işlemler sırasında pasif gözlem yöntemi kullanılmıştır. Sınıkçı teşhis ve tedavileri aynı zamanda iş yeri olan küçük dükkânında yürütmektedir. Kadın sınıkçı, kişilere uyguladığı işlemler karşılığında herhangi bir ücret talep etmemektedir.

Bulgular

S.E., 23. 07. 1960 tarihinde İğdır'da doğmuştur. Kadın sınıkçı, ilk, orta ve lise eğitimini bu ilde tamamlamıştır. Babasının ölümünden önce kendisinden el alarak yaşadığı şehirde sınıkçılık yapmaya başlamıştır. Kadın sınıkçı, babasından el almasına rağmen mesleğe başlamak için ayrıca eşinin rızasını da aldığını beyan etmiştir. Zira S.E., eşinin rızasının olmaması durumunda bu işi çok sevmesine rağmen yapmayacağını dile getirmiştir. Sınıkçı, bademcik iltihabı ve bazı kadın hastalıklarının tedavisini, anneannesinden öğrendiği yöntemlerle gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Kadın sınıkçı, kendisine sadece insanların tedavi amaçlı başvurmadığını ayrıca kırık çıkık anlamında rahatsızlıkları bulunan hayvanların da kendisine sahipleri tarafından getirildiğini beyan etmiştir.

Teşhis ve Tedavi

Kadın sınıkçı, teşhis aşamasında kırık ve çıkığı birbirinden ayırmanın oldukça kolay olduğunu belirtmektedir. Nitekim ona göre eğer ilgili alanda şişlik var ve kemikte eğrilme yok ise bu vaka çıkıktır (**Video 1**). Tam tersi durumda şişlik yok ve kemik eğikse bu kırıktır. Tedavi aşamalarında babasının da kullanmış olduğu ve yörede yetiştiğini söylediği "çiledağı" adlı bitkiyi kullanmaktadır. Zira sınıkçı, babasının bu bitkiyi toplamak için

Karakoyun ilçesindeki killere gittiğini belirtmiştir. Tedavi edici özelliği olduğunu düşündüğü söz konusu bitkinin, çölleşen alanlarda taşların arasında yetiştiğini ifade etmektedir. Sınıkçı, yeşil dallara sahip olduğunu belirttiği bu bitkiyi kırık vakalarında kullanmaktadır. Sınıkçı, topladığı bitkiyi kuyruk yağıyla bir arada dövmekte ve onu yumuşatarak ilgili bölgeye uygulamaya çalışmaktadır. Yumuşattığı karışıma ayrıca zeytinyağı eklemektedir. Elde ettiği karışımı kırık olan bölgeye günde bir defa uygulamaktadır. Bunların yanı sıra hazırladığı çitaları kullanarak kırık olan alanları desteklemektedir. Bahsettiği karışıma ek olarak kırık bölgeye yumurta yakısı da uygulamaktadır. Yumurta yakısı için yumurtanın sarısı, yeşil sabun ve çok az un kullanmaktadır. Tüm bu malzemeleri, bir kabin içinde karıştırarak tek bir hamur hâline getirip kırığın kaynamasını sağlamaktadır. Bunların yanında kadın sınıkçının, teşhis ve tedavisini gerçekleştirdiği rahatsızlık ve hastalıklar; kendi beyanları doğrultusunda aşağıda başlıklar hâlinde sıralanmıştır.

Boyun Bölgesi: Sınıkçı, boyun düzleşmesini görür görmez hemen anladığını belirtmektedir. Eğer kişinin şikâyeti boyun fitiğiyse onu da hızlı bir şekilde fark ettiğini eklemektedir. Bunların dışında boyun kireçlenmesini de yine parmaklarıyla yoklayarak teşhis ettiğini ifade etmektedir. Kadın sınıkçı, teşhisi iki parmağı ve kendisine Allah tarafından verildiğine inandığı hissiyatla yaptığını söylemektedir. Bahsi geçen kişi, parmaklarıyla söz konusu alana dokunduğunda anında rahatsızlığın nedenini bulduğunu söylemektedir. Ona göre Tanrı'nın kendisine verdiğine inandığı bu yetenek, teşhis ve tedavi işlemlerinin yapılmasını sağlayan odak noktadır. Sınıkçı, boyunla ilgili rahatsızlık ve olumsuzluklarda oldukça hassas davranmaktadır. Zira kendisi, insanın bütün önemli damar ve dokularının bu bölgeden geçtiğini düşünmektedir.

Sadece üstesinden gelebileceğini düşündüğü durumlarda tedaviyi gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Ancak zor ve sıkıntılı durumlarda hastayı kesinlikle doktora yönlendirmektedir. Bu eyleminin temelinde de kaş yaparken göz çıkarmama düşüncesinin yattığını beyan etmektedir. Elleriyle boyun rahatsızlıklarını gideren sınıkçı, tedavi sonrası hastalara uymaları gereken bazı tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu tavsiyeler; uzanarak yüksek yerlerden bir şey almama, başını çok fazla oynatmama ve cereyan yapan yerlerden uzak durmaları şeklindedir. Ayrıca ani hareketlerden kaçınmalarını da hastalara özellikle öğütlemektedir.

Bel Bölgesi: S.E., bel bölgesindeki kayma, düzleşme ve fıtık gibi rahatsızlıkları da parmaklarıyla kolaylıkla teşhis ettiğini söylemektedir. Bahsi geçen kişi bunları da yine parmaklarının yardımıyla hissettiğini belirtmektedir. Bu rahatsızlıkların tıbbi olarak nasıl ifade edildiğini bilmediğini belirten sınıkçı, parmaklarıyla söz konusu alanı yokladığında rahatsızlığa neden olan bölgeyi ve nedenini teşhis ettiğini ileri sürmektedir. Kadın sınıkçı, bel kaymalarında kayan eklemleri elleriyle kavrayarak yerine soktuğunu söylemektedir. Daha sonra "karasakız" bitkisinden hazırladığı karışımı, düzeltilen yere uygulamaktadır. Kendisinin belirttiği üzere bu karışımın özünü oluşturan maddeleri, İran'dan temin etmektedir. Gelen karışımı, iş yerinde kullanıma hazır hâle getirmektedir. Karasakızı ateşte eritip bezlere sarmakta ve tedavi ettiği alana bu karışımı uygulamaktadır. Ancak daha önemlisi, elle yaptığı işlemlerdir. Şifacı, dokuyu elleriyle düzelttikten sonra karasakızı uygulayarak hastanın tedavisini tamamlamaktadır. Söz konusu kişi bazı durumlarda yakı kullanımına da başvurabilmektedir. Şifacıya göre bel kayması, kişilerin ağırlık kaldırırken veya ani hareketler yaparken meydana gelen bir rahatsızlıktır. Kadın sınıkçı, bel kayması şikâyetiyle gelen kişileri parmaklarıyla yokladığını ve rahatsızlığı teşhis ettiğini söylemektedir. Ona göre rahatsızlığın tedavisi ise meslek sırrıdır. Bütün bu tedavilerinin odağında ise iki parmağının olduğunu ifade etmektedir. Şifacıya göre bu yetenek, soyundan gelen bir enerjidir.

Kuyruk Sokumu: Kadın sınıkçının teşhis ve tedavisini gerçekleştirdiği rahatsızlıklardan biri de kuyruk sokumu hastalıklarıdır. Şifacı, kuyruk sokumu problemi daha önceden oluşmuşsa veya üzerinden çok zaman geçmişse bu bölgenin yumuşaması için hastaya bir süre vermektedir. Bu süre zarfında hastaya, şikâyet ettiği alana zeytinyağıyla birkaç gün boyunca masaj yapmasını önermektedir. Hastanın istenilenleri yapmasının ardından şifacı tarafından kuyruk sokumunun yerine yerleştirilmesi maksadıyla sınıkçı tarafından eklem yerleri üstten kavranılmaktadır. Sınıkçı bu işlemi gerçekleştirirken ellerini hastanın iki bacağına arasından salarak hareket

etmektedir. Böylece kuyruk, yerine sokulmaktadır. Sonrasında hastaya eve gidip yüzükoyun yatması ve dinlenmesini tavsiye etmektedir.

Göbek Bağı Düşmesi: Göbek düşmesi, sancıları oldukça şiddetli bir rahatsızlıktır. Ağrı, göbek bölgesinden mideye doğru yayılmakta ve kalçalara doğru uzanabilmektedir. Sınıkçı, böylesi rahatsızlıkların zayıflama, iştahsızlık ve baş dönmesi gibi belirtilerle ortaya çıkabileceğini söylemektedir. Halk hekimi olan kişi, rahatsızlığı teşhis etmek için hastanın göbeğine işaret parmağıyla dokunmaktadır. S.E., göbek bağı düşmesinin tedavi yöntemini büyükannesinden öğrendiğini ileri sürmektedir. Ona göre büyükannesi hayatta iken sürekli olarak yöredeki göbek düşmelerini tedavi etmiştir. Şifacı da büyükannesini izleyerek bu hastalığın nasıl tedavi edileceğini öğrenmiştir. Sınıkçı, büyükannesinin aynı zamanda iyi bir halk hekimi ve ebe olduğunu söylemekte olup yörede birçok kişinin doğumunu büyükannesinin gerçekleştirdiğini ileri sürmektedir. Kadın sınıkçı, göbek bağı düşmesi durumunda parmaklarının ucunu bir araya getirerek onları, hastanın göbeğinin ortasına yerleştirmektedir. Bu işlemi gerçekleştirirken hastanın göbeğinin yavaş yavaş düzelmesini sağlamaktadır. Şayet bu yöntemde göbek düzelmezse fincan yardımıyla tedaviye devam edilmekte ve göbek bağı, böylece yerine getirilmektedir. Şifacı, yaptığı tedavinin ardından yerine getirdiği göbek bağını eşarp ile bağlayarak hastayı uğurlamaktadır.

Boğaz Şişmesi (Bademcik İltihabı): Kadın sınıkçı, yörede boğaz şişmesi olarak bilinen bademcik iltihabını, tedavi etmektedir. Bu hastalığın tedavisini de büyükannesinden öğrenmiştir. Boğazı şişen kişiler, bu şikâyetle geldiğinde şifacı, elleriyle hemen şişliği indirdiğini ve onları şifaya kavuşturduğunu söylemektedir. S.E., bu yeteneğini de yine Allah tarafından verilen bir lütuf olarak kabul etmektedir.

Omuz Bölgesi: Sınıkçının ifadesine göre meslek hayatında en sık karşılaştığı vakalar, genellikle omuz çıkıklarıdır. Ona göre omuz çıkığını anlamak oldukça kolaydır. Hastaya üç metre uzaktan bakıldığında bile omuz çıkığı belirgin bir şekilde görülebilmektedir. Zira ona göre kişinin omuzu düşük bir şekilde yürümesi, onun için teşhisi kolaylaştırmaktadır. Bu gibi vakalarda sınıkçı, hastanın kolunu tutarak yavaşça döndürdüğünü ve çıkan kısmı yerine oturttuğunu dile getirmektedir. Sözü edilen işlem, genellikle tek bir dönüşte yapılmaktadır. Bazen omuz çıkığı olduğu düşünülerek getirilen vakaların aslında köprücük kemiği kırıkları olabildiği görülmektedir. Böylesi durumlarda şifacı, kesinlikle müdahale etmeden hastayı, doktora yönlendirdiğini belirtmektedir. Çünkü bu gibi şikâyetler, oldukça risklidir.

Dirsek Bölgesi: Dirsek çıkıkları genellikle çocuklarda sıkça karşılaşılan bir durumdur. Kadın sınıkçı, bu çıkıkları tamamen yerlerine yerleştirme yeteneğine sahip olduğunu belirtmektedir. Şifacı, çıkan dirseklerin eklem yerlerinden tutmakta ve yavaşça oynatarak aralıklarını yakaladığında yerine oturttuğunu dile getirmektedir. Sınıkçı, ayrıca dirsek çıkıklarında, kırıkların aksine daha rahat hareket ettiğini söylemektedir. Nitekim şifacı, dirsek kırıklarıyla ilgili vakaların büyük kısmını doktorlara sevk ettiğini dile getirmektedir.

Bilek Bölgesi: Yine şifacıya göre bilek çıkıkları, genellikle kolaylıkla tedavi edilebilen vakalar arasındadır. Ona göre bileğin belirli bölgelerinde sinirler bulunmaktadır. İşte bu sinirlerin sağında ve solunda çıkıklar oluşabilmektedir. Ona göre bu çıkıklar, genellikle küçük kemiklerdir. Bahsettiği kemiklerin beş farklı noktadan çıkma olasılığı bulunmaktadır. Sınıkçı çıkan kemikleri, oynatarak yerlerine yerleştirme işlemi gerçekleştirmektedir. Şifacı, insan vücudundaki tüm kemikleri ezberlediğini ve bu konuda 28 yıllık deneyimiyle usta bir şekilde tedavileri gerçekleştirdiğini söylemektedir (**Video 2**), (**Video 3**), (**Video 4**).

Parmak Bölgesi: Sınıkçı, herhangi bir parmağın; farklı noktalardan çıkabileceğini söylemektedir. Çıkık vakalarında en sık karşılaştığı ise başparmak çıkıkları olduğunu belirtmektedir. Parmak çıkıklarında en zorlandığı kısmın da parmak uçları olduğunu ifade etmektedir. Bu durumun gerekçesi olarak bu bölgelerde tutup çekebilecek alanın sınırlılığı olduğunu belirtmektedir (**Video 5**). Şifacıya göre bu sınırlılıktan ötürü parmak ucu çıkıkları işlemleri, oldukça zordur. Parmak çıkıklarında kemikler, yanlara doğru kaymaktadır.

Nitekim kemik, farklı bir yere kaydığında söz konusu parmağa dokunulunca çıkığın, hemen anlaşılabilirliğini söylemektedir. Ayrıca parmaklarda şişlik ve çökme gibi belirtiler de meydana gelmektedir. Çıkık vakalarında şifacı, elleriyle çıkığı oynatarak bölgeyi yerine yerleştirmektedir (**Video 6**).

Omurilik Bölgesi: Sınıkçı, omurilik rahatsızlıklarıyla ilgili vakalarda genellikle modern tıbbın çözüm bulamadığı durumlarda yöre insanının, kendisine başvurduğunu ifade etmiştir. Sınıkçıya göre çaresiz kalan kişiler, son aşamada şifa bulma maksadıyla ona gelmektedir. Kendisi de omurilikle alakalı vakaları, genellikle tedavi ettiğini söylemektedir. Şifacı, omuriliğin; kuyruk sokumu bölgesinde son bulunduğunu dile getirmektedir. Kendisine gelen kişilerde omuriliğin, bel bölgesine varmadan birkaç santimetre havada kaldığını gözlemlediğini söylemektedir. Şifacı, elleriyle yapmış olduğu muayene sonucunda omuriliğin havada olduğunu fark ettiğini belirtmektedir. Böylesi durumlarda parmaklarıyla omuriliği yerine oturtmakta ve ardından o alana karasakız uygulaması yapmaktadır.

Diz Bölgesi: S.E., dizlerindeki sıkıntılardan ötürü kendisine başvuran kişileri, elleriyle yokladığında gerekli teşhisleri yaptığını söylemektedir. Özellikle kişinin; menüsküsündeki, diz kapağındaki yırtılmaları ve genişlemeleri de hemen teşhis ettiğini ifade etmektedir. Bu gibi rahatsızlıkların tedavisinde özellikle karasakız kullandığını söylemektedir. Demir eksikliği durumlarında da el ve ayaklarda his kaybı (boşa geçme) olur. Sınıkçı, bu gibi şikâyetlerde de çıkan diz kapağını yerine oturttuğunu ileri sürmektedir. Ona göre diz kapağı, yerinden oynadığında etrafında ödem oluşmaktadır. Kişiler, oturup kalktığında çeşitli sıkıntılar yaşamaktadır. Sınıkçı, tedavi yaparken ise diz kapağını oynatıp kişinin ayağını aç kapa uygulamaları yaptırmakta ve bölgeye baskı uygulamaktadır. Böylece eş zamanlı yapılan hareketlerle diz kapağı, yerine oturtulmaktadır.

Çene Bölgesi: Şifacıya göre çene çıkıklarında kişiler, genellikle ağızlarını açamamaktadır. Böylesi şikâyetlerle kendisine başvuran kişileri tedavi ederken üç parmağıyla üst damaktan tutup alttan da iki parmakla çeneyi aşağı doğru iterek çıkığı yerine oturtmaktadır. Sınıkçı, çene çıkık vakalarının özellikle kristallerin bulunduğu yerlerde meydana geldiğini söylemektedir. Bahsettiği söz konusu alan, kulakların altındaki çene çıkıklarıdır. Şifacı özellikle hafif çene çıkıklarında bu kristallere bastırarak çeneyi yerine getirebildiğini söylemektedir. S.E., çeneyi yerine oturtuktan sonra çeneyi eşarpla başın üzerinden bağlamakta ve bunun bir hafta kalmasını tembihlemektedir. Ayrıca tedavisini gerçekleştirdiği kişilerden birkaç gün sıvı gıda tüketmelerini istemektedir. Bunun yanında çok fazla esnememelerini, sert ekmek tüketmemelerini ve yemeği, çenenin her iki tarafıyla yemelerini hastalara tavsiye etmektedir.

Kalça Bölgesi: Şifacı, böylesi vakalarda elleriyle kasıktan tutarak söz konusu alanı oynattığını ve çıkan kalçayı tek seferde yerine oturttuğunu belirtmektedir. Bu aşamada kadın sınıkçı, elinin bir tanesini kalça çıkığına koymakta ve diğer eliyle de hastanın ayağını oynatarak çıkığa müdahale etmektedir. Mesleki tecrübesinden yola çıkarak bu vakaların, genellikle daha çok küçük çocuklarda meydana geldiğini söylemektedir. Bundan ötürü ebeveynlere çocukların, üstten bezlenmesini özellikle önermektedir.

Tartışma ve Sonuç

Kolektif bilincin yarattığı geleneksel tıp uygulamaları, bireylerin karşılaştıkları rahatsızlıklar sonucunda kendi kendisini tedavi etme yöntemlerini içermektedir. Erken dönemde bu gibi uygulamalar, halk arasında geleneklere bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Folklorik tıp, insanın, fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklarına anında veya alternatif çözümler bulma güdüsünden ötürü, toplumsal algı içerisindeki varlığını sürekli olarak devam ettirmektedir. Bu açıdan bakıldığında folklorik tıp (geleneksel tıp, halk tıbbı), temel bir düşünsel dayanak öne sürmeksizin ve çağdaş bilimsel tıbbın bir alternatifi olma amacı gütmeksizin çağlar boyunca insanlar tarafından başvuru alan kültürel bir alan olma hüviyetindedir.⁹ Halk arasında tercih edilme nedeni, kültürel alışkanlıklara dayanan folklorik tıbbın, çağlar boyu varlığını sürdürmesi kolektif belleğin aktarımı sayesinde mümkün olmuştur. Bu minvalde folklorik tıp, geçmişte modern tıbbın doğmasına katkıda bulunarak insanın

gündelik yaşamında farklı bir yere konumlandırılmıştır. Geleneksel düşünce ve inançların etkisi altında şekillenen folklorik tıp uygulamaları; hastalıklarla ilgili geleneksel inanış, tutum ve uygulamaların bir parçasını oluşturmaktadır. Bu nedenle sözü edilen geleneksel anlayış, tıp tarihindeki uygulamaların günümüzdeki yansımalarını taşımakta ve halkın çaresiz kaldığı zamanlarda başvurduğu önemli bir noktada yer almaktadır. Kültürel aktarımın olağan şekilde devam etmesi, folklorik tıbbın da insanlar üzerindeki etkisinin devamlılığını sağlamaktadır.⁹ Çalışmanın odak noktasını oluşturan kadın sınıkçının gerçekleştirdiği teşhis ve tedaviler, geleneksel tıbbın bir kolu olarak varlığını sürdürmektedir. Kadın sınıkçının insanlar tarafından tercih edilmesinin nedenlerinin başında, geleneksel halk tıbbının; evsel çareler olarak bilinen tedavileri içermesinden kaynaklanmaktadır. Zira genel anlamda söz konusu bu uygulama ve tedaviler, sağlığa bütüncül bir şekilde yaklaşmaktadır. Teşhis ve tedavilerin amacı yalnızca fiziksel tedavi değil, aynı zamanda ruhsal anlamda da iyileştirme gayesi taşımaktadır. Böylesi bir gayenin temelini, Şamanizm gibi eski inanç sistemlerine kadar götürmek mümkündür.¹⁰ Nitekim İğdir ve yöresindeki insanların kırık çıkık durumlarında kapısını çaldığı kadın sınıkçı, fiziksel sıkıntıları tedavi ederken ruhsal açıdan da bir fayda sağlama amacındadır. Kadın sınıkçının, hastaları teşhis ve tedavi ederken temel kaynak olarak gösterdiği görüngü, atalarından aldığı iddia ettiği hissiyat veya enerjidir. Atalardan yeni nesillere aktarıldığı düşünülen enerji veya hissiyat görüngüsü, geleneksel halk tıbbının temellendiği varsayılan Şamanizm gibi eski inanç sistemleri düşüncesini güçlendirmektedir.

Sınıkçı S.E., kırık çıkık durumlarında farklı yöntem ve teknikler kullanarak kendisine başvuran yöre insanına yararlı olmaya çalışmaktadır. Sınıkçı, gerçekleştirdiği bu tedavi uygulamalarının, toplumun kültürel değerlerine bağlı olarak farklılık gösterdiğini söylemektedir. Zira geleneksel uygulama süreci; bir bakıma bitki, hayvansal ürün, mineraller gibi doğal kaynaklardan elde edilen maddeleri kullanarak tedavi yapabilme yöntemlerini içermektedir.⁶ Geleneksel halk hekimliği; geleneklere, deneyimlere ve çevresel koşullara bağlı olarak gelişmekte ve bu uygulamalarda bazı eski zaman ilaçları kullanılmaktadır. Tıbbın ilerlemesiyle birlikte bu doğal ilaçlar, yerini daha çok kimyasal bileşenlere sahip olan yeni ilaçlara bırakmıştır. Ancak bu gerçeğe rağmen halkın, geçmişte kullanmış olduğu ilaçları unutmadığı görülmektedir. İnsanlar, kendi imkânlarıyla bu ilaçları üretmeye ve kullanmaya devam etmekte. Bu durum, halkın doğal kaynaklara ve geleneksel bilgi birikimine olan güvenini yansıtmaktadır.¹¹ Kadın sınıkçı, kırık ve çıkığın durumuna göre karasakız (**Şekil 1**) adını verdiği bitkisel karışımı kullanmaktadır. Bahsi geçen karışımı ise İran'dan özel olarak getirdiğini dile getirmektedir. Ayrıca İğdir'in Karakoyun ilçesinde yetişen ve bölgede çiledağı olarak bilinen bitki toplanarak kırık tedavilerinde sınıkçı tarafından kullanılmaktadır. Kırık vakalarında kullanılan çita ve ateller, kadın sınıkçı tarafından yapılmaktadır. Halk hekiminin tedaviler sırasında kullandığı ürünlerin başında ise hamur ve zeytinyağı gelmektedir.

Şekil 1. Karasakız

Kutsal kadın imajı ve el sembolü ilişkisi, tarih öncesi dönemlerden itibaren antik uygarlıklarda ve sonraki dönemlerde semavi dinlerde de görülmüştür. Bu ilişki, dışil prensiplerle ilişkili inanç ve uygulamalara yansımıştır. Örneğin Meryem Ana ve Fatma Ana gibi kutsal şahsiyetler; sağaltım, şifa, doğurganlık, doğum, korunma ve uğur gibi konularla ilişkilendirilmiş ve bu bağlamda el sembolüyle temsil edilmiştir. Bu semboller, insanların manevi ihtiyaçlarını ifade etme, sağlık ve güvenlik arayışlarında destek bulma amacıyla kullanılmıştır. Bu inanç ve uygulamalar, günümüzde dahi bazı yörelerde hâlâ varlığını sürdürmektedir.¹² Çalışmanın odağında yer alan kadın sınıkçı, yaptığı tedavi ve teşhislerin temel kaynağı olarak el ve parmaklarını göstermektedir. Ona göre gerçekleştirdiği tedavi ve teşhisin başarısının nedeni, soyundan geldiğini düşündüğü mistik güçtür. Zira kendisi de sınıkçılık mesleğine babasından el alarak başladığını ifade etmektedir. Bunun yanında büyükannesinin de halk hekimi olduğunu ve meslekle alakalı bazı hastalıkların tedavisini ondan öğrendiğini dile getirmektedir. Sınıkçı, ellerinde ve parmaklarının ucunda var olduğuna inandığı enerji/hissin tanrısal bir vergi olduğunu ısrarla vurgulamaktadır.

Altan'a göre; eğitimin yaygınlaşması, bilgiye erişimin kolaylaşması, iletişim imkânlarının artması ve modern tıp olanaklarının toplumun geniş kesimlerine ulaşılabilir hâle gelmesi gibi faktörlere rağmen büyüsel sağaltım yöntemlerinin hâlâ toplumda bir yankı bulması dikkate değerdir.¹³ Öncül'e göre ise halk hekimliği uygulamalarına olan ilginin artmasının temel nedeni, modern tıbbın sunduğu tedavi yöntemlerinin bazı durumlarda yetersiz kalması ve çözüm arayışının ortaya çıkmasıdır. Bu, bireysel ve toplumsal bir gerçekliği yansıtmaktadır. Özellikle modern tıbbın erişilemez olduğu veya istenilen sonuçları vermediği kesimlerde, insanlar çaresizlik içerisinde sağlıklı bir yaşam arayışına yönelmektedir. Bu, modern tıbbın sınırlarının farkına varılması ve alternatif çözüm arayışlarına yönelme eğilimini yansıtmaktadır. Ancak, sağlık alanında bilimsel temellere dayanan yaklaşımların önemi unutulmamalı ve halk hekimliği uygulamalarının etkinlikleri ve güvenilirlikleri konusunda daha fazla araştırma yapılmalıdır.¹⁴ İnsanların modern tıp tedavileri dışında tedavi arayışlarına yönelmeleri, göz ardı edilmemeli ve bu gerçeklik üzerinde durulmalıdır. Bu eğilimlerin nedenleri tüm yönleriyle ele alınmalıdır. İnsanların farklı tedavi seçenekleri arayışına girmelerindeki sebeplerin anlaşılması, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve hasta memnuniyetinin artırılması açısından önemlidir. Bu nedenle, modern tıbbın dışında tercih edilen tedavi yöntemlerine ilişkin araştırmalar yapılmalı ve hasta ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verebilecek sağlık hizmetleri sunulmalıdır.¹⁵ Halk arasında sıklıkla başvurulan bütün halk hekimliği yöntemleri ve tedavileri, modern tıp tarafından ciddiyetle ele alınmalı ve bu yöntemlerin bilimsel bir temeli olup olmadığı ortaya çıkarılmalıdır.¹⁶ İğdir ve çevresinde geleneksel tıp uygulamalarından biri olan sınıkçılığın, yöre insanı tarafından sıklıkla tercih edildiği görülmüştür. Sınıkçıya başvuran kişiler, modern tıbbın yetersiz kaldığını ve son aşamada bu gibi geleneksel uygulamalara başvurduğunu söylemektedir. Nitekim kadın sınıkçı S.E., özellikle omurilikle alakalı kendisine gelen kişilerin, genellikle modern tıbbın çözüm bulamadığı kişiler olduğunu dile getirmektedir.

Sonuç olarak çalışma kapsamında ele alınan kadın sınıkçının, temel tıp eğitimi almadan genellikle kırık, çıkık, burkulma vs. gibi ortopedik problemlerle ilgilendiği görülmüştür. Kadın sınıkçının eğitim konusundaki yetersizliği dikkate alınarak tedavi konusundaki yeteneklerinin sınırlı olacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Ortopedi biliminin tedavi ettiği temel rahatsızlıklar içerisinde bulunan kırık, çıkık, burkulma vs. gibi vakaların, gerçekleştiği uzuvlar hareket sisteminin işlevselliği için hayati öneme sahiptir. Bunun yanında S.E.'nin uyguladığı tedavi yöntemlerinin, bilimsel temele dayanmaktan uzak olduğu ve daha çok geleneksel ya da deneysel yaklaşımların sonucu olduğu dikkate alınmalıdır. Bu bilgilerden hareketle, bu tür vakaları tedavi ederken kullanılan metodlara modern tıbbın desteklediği yöntem ve bilgilerle söz konusu alanda eğitim almış bir hekim tarafından titizlikle yaklaşılmalı, aksi takdirde yapılacak herhangi bir yanlış uygulamanın hareket sisteminin yapısını geri döndürülemez bir biçimde bozup ciddi sağlık sorunlarına yol açabileceği olasılığı akıldan çıkarılmamalıdır. Geline aşamada yöredeki kadın sınıkçı örneği, kırık çıkık vakalarının teşhis ve tedavisinde bilimsel temellere dayalı tıbbi yaklaşımın ve uzman hekim farkındalığının toplumsal açıdan

arttırılması gerektiğinin önemini vurgulamaktadır. Nitekim sınıkçının uyguladığı yöntemler daha çok folklorik tıp alanıyla ilgilidir, folklorip tıp çeşitli konularda sağlık sorunları bulunan kişiler için bazı durumlarda fayda sağlayabilir fakat yapılan hiçbir geleneksel uygulamanın modern tıbbın sağlayacağı yararlı sağlık sonuçlarının yerine geçemeyeceği unutulmamalıdır.

Bilgi

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Onay

İğdir Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığı'ndan 09/06/2023 tarih, E-37077861-900-103571 sayısı ile etik kurul izni alınmıştır.

Kaynaklar

1. Bekki S. Dünden Bugüne Halk Hekimliği Üzerine Düşünceler. Halk Kültüründe Sağlık. (edt. Ömür Ceylan), İstanbul: Motif Vakfı Yayınları; 2021.
2. Çobanoğlu Ö. Halkbiliminde "Halk Tıbbı"ndan "Sağlık Kültürü" Kavramına Dönüşümler. Halk Kültüründe Sağlık. (edt. Ömür Ceylan), İstanbul: Motif Vakfı Yayınları; 2021.
3. Sever M. Folk Medicine, Folk Healing. Gazi Akademik Bakış 2015;9(17):181-192.
4. Ögenler O, Yapıcı G. Bir Grup Üniversite Öğrencisinin Batıl İnanışlar ve Hastalıklara Karşı Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi. Cumhuriyet Medical Journal 2012;34(1):1-8.
5. Yıldırım G, Işık T. Kayseri İlinde Bir Halk Şifacısı. Folklor/Edebiyat 2014;20:78.
6. Tek R. Anadolu Türk Halk Hekimliği Uygulamalarında Analojik Düşünce. Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi 2021;18:15-26.
7. Demir R. Bir Halk Hekimliği Uygulaması Örneği: "Gelincik Kesme". Motif Akademi Halkbilimi Dergisi 2020;(30):736-744.
8. Mutlu G. Antik Kaynaklarda İskelet Kırık ve Çıkıklarının Tedavi Yaklaşımı. Archivum Anatolicum (Aran) 2021;15(2):431-463.
9. Büken NÖ. Folklorik Değerler ve Folklorik Tıp, Türkiye Klinikleri, J Med Ethics, Law and History 2003:11.
10. Öztürk YE, Akman Dömbekci H, Ünal S. Geleneksel Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Kullanımı. Bütünleyici ve Anadolu Tıbbi Dergisi 2020;1(3):23-35.
11. Gümüş Ş. Manisa ve Sivas Yöresi Sağaltım Yöntemleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 2019:29-46.
12. Aydoğan HA. Geçmişten Günümüze Şifa Uygulamalarında Dişil Enerji Ve Kadının Yeri Üzerine Bir Değerlendirme. Halk Kültüründe Sağlık. (edt. Ömür Ceylan). İstanbul: Motif Vakfı Yayınları; 2021.
13. Altan S. Dağ Köylerinde Bilinen Halk Hekimliği Uygulamaları: Majik Tedaviler. Smyrna Tıp Dergisi 2018:60-62.
14. Öncül K. Kars Örneğinde Halk Hekimliğinin Arkaik Unsurları. Turkish Studies 2013:2031-2035.
15. Şahin S. Geleneksel, Tamamlayıcı, Alternatif Tıp Uygulamalarına Genel Bir Bakış. Türk Aile Hek Dergisi 2017;21(4):159-162.
16. Yalçınkaya F. Halk Hekimliğinde Sağaltma Yöntem ve Teknikleri. UHAD. Manifesto Sayısı Yıl 2019;2(2):70-80.

Ekler

Videolar

Söz konusu videolar, sınıkçının teşhis ve tedavileri sırasında tarafımızca çekilmiştir. Görüntüler çekilirken hem hastalardan hem de kadın şifacıdan sözlü olarak izin alınmıştır. Videolara ait bağlantı linkleri aşağıda verilmiştir.

Video 1: (Sınıkçı Uygulama) - https://youtu.be/L1xM_EJdDNw

Video 2: (Sınıkçı Uygulama I) - https://youtube.com/shorts/fjxmtL2nX_Q?feature=share

Video 3: (Sınıkçı Uygulama II) - https://youtube.com/shorts/2sCcdfM_43k?feature=share

Video 4: (Sınıkçı Uygulama III) - <https://youtu.be/vXZnOZEmn4o>

Video 5: (Sınıkçı Uygulama IV) - <https://youtube.com/shorts/2lJrGWN1NV4?feature=share>

Video 6: (Sınıkçı Uygulaması V) - <https://youtu.be/-5U5Be-ccvs>